

Η αφήγηση της Αντιγόνης και η κληρονομιά της Πατρίδας

Ένα κορίτσι από την Ίμερα, ένα ορεινότατο χωριό του Ανατολικού Πόντου. Δυο μέρες μακριά από την Τραπεζούντα, με ζώο. Κόρη τσαγκάρη, γεννημένη το 1893. Κι άλλες τρεις αδελφές. Ορφάνεψαν νωρίς. Η μικρότερη, η Αντιγόνη, δεν γνώρισε πατέρα. Το βάρος πέφτει στη μάνα. Τη στέλνει οικότροφη σε συγγενικό σπίτι στην Τραπεζούντα για να μάθει κέντημα στη Μέριμνα –η οικογενειακή συνοχή της ποντιακής κοινωνίας και η κοινωνική πρόνοια της Ρωμιοσύνης. Η Αντιγόνη στα δεκαεπτά της παντρεύεται τον ευκατάστατο Γιώργο Μαυροματόπουλο. Προίκα της ένα ωραιότατο χαλί. Ο φυγόστρατος Γιώργος, όπως τόσοι άλλοι Ρωμιοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μετά το Σύνταγμα του 1908 και τον εντεινόμενο εθνικισμό των Νεοτούρκων, φυγαδεύεται. Νιόπαντρος φεύγει. Τασκένδη, πέρα από την Κασπία, στα βάθη της ρωσικής Ασίας.

Η Αντιγόνη γεννάει τον Γιάγκο. «Να, τώρα θα σμιζουμε όλοι και θα φυτέψω μια ροδακινιά, όπως στον κήπο μας στην Ίμερα» έλεγε στο μωρό. Αναγκάζεται να το αφήσει στην Τραπεζούντα για να πάει να βρει τον άντρα της στην Τασκένδη. Προκόβουν. Πλουτίζουν. Κάνουν άλλα παιδιά. Κανένα δεν αντικαθιστά την απουσία του πρωτότοκου Γιάγκου. Δώδεκα χρόνια θα περάσουν ώσπου να συναντηθούν. Η βαθειά πληγή της Αντιγόνης στην ξενιτιά, στην προσφυγιά. Ο Γιάγκος δεν την συγχώρεσε ποτέ. Τα παιδιά δεν συγχωρούν. Η καρδιά δεν κατανοεί την «εγκατάλειψη».

Τα κοσμοϊστορικά γεγονότα του Πρώτου Παγκοσμίου και τα όσα ακολούθησαν βρίσκουν τους Μαυρομματόπουλους στο ρωσοκρατούμενο Ουζμπεκιστάν. Η Επανάσταση των Μπολσεβίκων, η Αντεπανάσταση. Από την Τασκένδη πάνε ακόμα πιο βαθιά, στην Κοκάνδη, στα όρη του Παμίρ. Οι Λευκοί Ρώσοι, οι Αναρχικοί, οι αιχμάλωτοι, οι κομισάριοι ... Οι μεγάλες αποφάσεις ανήκουν στην Αντιγόνη, που αποδεικνύεται τολμηρή και γενναία. Το κορίτσι από την Ίμερα, στα είκοσι έξι του πια, δεν έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί τον κόσμο που αλλάζει βίαια. Πρέπει, όμως, να φύγουν. Πίσω στον Πόντο; Αδύνατον. Η μόνη λύση είναι η Τεχεράνη.

Τραίνο, αραμπάς, πισωγυρίσματα, γεννητούρια, σύνορα, τα 999 χάνια κατά μήκος του (ανύπαρκτου) δρόμου. Η επιφυλακτικότητα των ντόπιων. Η εχθρότητα. Να μην αγγίξουν ούτε το νερό. «Ξένοι ήμασταν». Η ανθρωπιά. Οι αρρώστιες. Τα πεινασμένα μωρά. Οι ψείρες. Ο φόβος. «Ξένοι ήμασταν». Αναπάντεχη φιλοξενία στην Τεχεράνη, χάρη στην επέμβαση του Βενιζέλου και τη φροντίδα των Βρετανών. Η τελευταία ημέρα του 1919. Πρωτοχρονιά του 20. Αξέχαστη η γιορτή στο ξενοδοχείο. Το ταξίδι ξαναρχίζει. Μπακού στην Κασπία. Μαύρη δυστυχία. Η Αντιγόνη χάνει ένα κοριτσάκι. Διφθερίτιδα. «Ξένοι ήμασταν».

Μπατούμι, γεωργιανό λιμάνι στη Μαύρη Θάλασσα. Μια μέρα μακριά από την απαγορευμένη Τραπεζούντα. Ξαναστήνουν οικογενειακά φούρνο. Προκόβουν. Τα παιδιά σε ελληνικό σχολείο. Ο θάνατος του Λένιν. Τα νέα για την Ανταλλαγή των Πληθυσμών μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας φτάνουν στο Μπατούμι. Η μία αδελφή επιστρέφει στην Περσία. Τα πεθερικά της Αντιγόνης θα φύγουν με τον πρωτότοκο, τον Γιάγκο. Δώδεκα πικρά χρόνια.

Πλοίο για τον Πειραιά. Φρίκη. «Τουλάχιστον, θα δω το παιδί». Μα ο Γιάγκος είναι στη Νεάπολη, έξω από την Κοζάνη. Εκεί κατέληξαν όλοι οι Ίμεραίοι. Πάνε να τον βρουνε. Λάσπη παντού. Δουλεύουν στα καπνά σαν τα σκυλιά. Κι ο Γιάγκος ένας ξένος.

Οι περιπέτειες της Αντιγόνης δεν τελειώνουν ούτε στη Θεσσαλονίκη. Η ροδακινιά φυτεύτηκε ξανά, αλλά η προσφυγιά σπρώχνει τα παιδιά στη μετανάστευση. Σκόρπισαν και τα εγγόνια. Δίσεχτοι καιροί. Σημείο αναφοράς θα είναι πάντα η μάνα, η μήτρα, η πατρίδα, ο συνεκτικός κρίκος, η ηθική υπόσταση μιας γενναίας γυναίκας που δεν έφυγε ποτέ από την Ίμερα του Πόντου. Εκεί είναι η ρίζα. «Ο κήπος μας γεμάτος δέντρα. Τα μεσημέρια καθόμουν με την αδελφή μου κάτω από τη μεγάλη ροδακινιά να πούμε τα μυστικά μας. Τα λιβάδια καταπράσινα, μύριζες παντού λουλούδια. Αμέτρητα γαλάζια λουλούδια». Ο ομφάλιος λώρος δεν κόβεται. Κι όταν «ξαναχτύπησε» η εικόνα της Παναγίας, γιατί πάντα αυτή ειδοποιούσε την Αντιγόνη για το νέο φευγιό, είχε φτάσει η ώρα για το τελευταίο ταξίδι. Μα πριν φύγει, θέλησε να πάει να βρει τον εγγονό της στην εξορία. Τόσους δρόμους είχε κάνει, τους δικτάτορες δεν τους φοβόταν. Ήθελε να δει το παιδί, να του αφηγηθεί τα ατέλειωτα ταξίδια. Κι έφυγε ήσυχη, αφήνοντας στα βλαστάρια τη δική της κληρονομιά.

*Χριστέ, όλα τα 'πλασες καλά, εξόν μονάχα τρία,
τον ουρανό 'κανες ψηλά κι εκεί δεν φτάνει σκάλα,
τη θάλασσά 'κανες πλατειά, γεφύρι εκεί δεν στέκει,
την ξενιτιά 'κανες μακριά κι εκεί λαλιά δεν πάει.*

Ποντιακό τραγούδι

Η αφήγηση της Αντιγόνης είναι η αφήγηση της ξεριζωμένης μάνας. Ο σπαραγμός του αποχωρισμού. Η βαθιά μαχαιριά της ξενιτιάς. Ο αλάλητος πόνος της προσφυγιάς. Η ψυχωμένη γυναίκα αντικαθιστά την πατρίδα και δίνει νόημα στη ζωή των απογόνων. Γιατί η μνήμη ενδυναμώνει την αίσθηση του «ανήκειν», απαραίτητη για την επιβίωση. «Στο σπίτι μας στην Ίμερα είχε η μάνα μας ένα παχύ χαλί στην κάμαρά της. Περσικό. Έντονο βυσσινί χρώμα γεμάτο στολίδια και λουλούδια. Πηγαίναμε όλα τα κορίτσια και ξαπλώναμε για να ακούσουμε τις ιστορίες της. Μας έλεγε συνέχεια για τον πατέρα μας. Ήτανε όμορφος πολύ κι όλοι τον αγαπούσαν ... Πόσες φορές τον ονειρεύτηκα και με πήρε ο ύπνος σε εκείνο το χαλί ...». Αυτό το ίδιο χαλί τυλίγει ακόμα με τη ζεστασιά του τη δισεγγόνα της Αντιγόνης. Η Αντιγόνη Νέτα δεν τιμά μόνο την προγιαγιά. Τιμάει την Ίμερα του Πόντου, μια μικρή και ιερή πατρίδα που δεν θα χαθεί ποτέ όσο ζει η μνήμη.

Οι πατρίδες των προσφύγων δεν χάνονται. Ταξιδεύουν μαζί τους και τους προστατεύουν. Είναι η καταφυγή τους. Αλλιώς δεν αντέχεται η προσφυγιά. Είναι η εικόνα τους. Αλλιώς δεν έχουν ταυτότητα, όπου κι αν βρεθούν. Τα ιερά και τα όσια της προσφυγικής ύπαρξης.

Μαριάννα Κορομηλά,
για την παράσταση «Η αφήγηση της Αντιγόνης»
που ανεβάσει η Αντιγόνη Νέτα τον Δεκέμβριο του 2016

